

HEIBAN

CENTRUM VAN ACTIVITEITEN

door

HANNIE HALMA

bijenvolk binnen de stam van een boom

bijenkorven voor een betere toekomst

april/mei 2010

Khartoem, Kadugli, Heiban, Leira, Kauda, Tira, Shuwaya, Atturo en Njakoma

GELUKKIG MET ENORME HITTE

Mijn vliegtuig landt 's nachts in Khartoem en vier uur later blijkt dat mijn koffer in Tripoli is achtergebleven. Lastig, want Europese kleren passen hier niet en mijn dichte schoenen knellen al na een halfuur.

De markt biedt uitkomst en het ergste leed is gauw geleden. Dat geldt niet voor ons bezoek aan de veiligheidspolitie, dat veelvuldig is en heftiger dan ooit. Er worden wat traantjes geplengd voordat een voorlopig stempel wordt geplaatst en men de definitieve beslissing naar het Nuba Gebergte, de hoofdstad Kadugli, doorschuift.

Daar is de eerst verantwoordelijke begripvol en geeft ons de gewenste papieren zodat we kunnen doorreizen naar Heiban. Al met al zijn we dan een week verder, maar hebben intussen wel mijn terugvlucht naar Khartoem geboekt, generaal Kaliman en zijn bodygard Gerban gesproken plus enkele medewerkers van IFAD en UNIDO.

Als gewoonlijk zoeken we in het provincie hoofdstadje de compound op en vragen onbevangen naar huisjes om te overnachten. Ze zijn niet beschikbaar want de complete staf van Commissaris Kamal El Nur woont hier vijf dagen per week, reist in het weekend terug naar Kadugli om bij hun gezinnen te zijn.

Stoelen staan er wel onder de grote boom, en we vallen er moedeloos neer. Rusten wat terwijl bestuurder Sediq alternatieven bekijkt, die de een na de ander ongeschikt blijken voor een blanke vrouw.

Uiteindelijk wandelen we naar een oud huis dat vlakbij de markt staat. Er is inderdaad een kamer die gebruikt kan worden, maar privacy ontbreekt volkomen. Iedere voorbijganger kan zomaar mijn verblijf binnenwandelen, bepaald geen prettig gevoel. En gebruik maken van het openbare toilet is ook al geen optie. Dat blijkt zo smerig dat je er geen voet kunt zetten, je zelfs geen tuitkan met water naast het gat in de grond kunt zetten. Honderden vliegen zoemen er rond en met wat pech ben je binnen de kortste keren besmet met van alles en nog wat. Dat gebeurt toch wel, maar het is handiger als dat enkele dagen of een week uitgesteld wordt.

Opnieuw gaan we naar de compound. Met een stevige tang wordt het slot van een huisje opengebroken, het muskietennet van al het neergedwarrelde vuil ontdaan en tientallen enorme motten verjaagd. Deze slaapplek behoort een man uit Kadugli die hier maar enkele malen per jaar verschijnt, dus veel kans op zijn komst is er niet.

Moe van de lange reis veeg ik de zandvloer en leg wat spullen op de grond. Val daarna op het bed, sluimer even en maak dan plannen voor de komende dagen. Ook Tawfig en Omer hebben niet veel tijd nodig en gedrieën wandelen we naar het kantoor van Commissaris Kamal el Nur, maken een afspraak voor zondagmorgen.

De komende weken gaat Tawfig uiteraard mee naar de besprekingen in onze districten. Geeft tijdens onze vergaderingen zijn visie op de stand van zaken en de toekomst, maar zal voor een deel bij de bouwvakkers zijn. Brengt hen, soms samen met Omer, van de ene naar de andere plek waar kleinere klussen gedaan moeten worden.

Na de ochtendthee gaan we uit elkaar. Vertrekt Tawfig naar Atturo en gaan Omer en ik op zijn motor naar Leira, waar de weekmarkt plaatsvindt en we Adam treffen.

Het woord *markt* veronderstelt een mensenmassa rondom vele kramen en uitstallingen, maar hier zitten slechts een twintigtal mensen op wat gammele zitplaatsen of op de grond. Zij drinken thee of koffie bij het tweetal dames die elk een schaduwrijke plek beheert. Er vandaag zelfs kleine oliebollen en eigenhandig gebakken koekjes verkopen.

Even verderop hangt een dood, gevild beest in een oude doek en zit een jongen op het staketsel naast zijn waar. Snijdt opnieuw stukken vlees af zodra zijn voorraad geslonken is.

Dat gaat niet snel, in de tijd dat wij er zijn blijken maar vijf mensen een brok vlees te kopen, of enkele botten om hun maaltijd meer smaak te verlenen.

Uiteraard wordt er door de mannen *marissa* gedronken, het lokale bier dat sinds kort niet meer aan huis mag worden verkocht. Wel in een afgeschermd, van lokaal materiaal gemaakt bouwsel waar grote kalebassen uitnodigend klaar staan. Geheel volgens de nieuwe wet die na ons marionettenspel over dronkenschap in het leven werd geroepen.

Het eerste half uur is voor de mannen, om nieuwtjes uit te wisselen of zomaar wat te keuvelen terwijl ze gezamenlijk een grote kalebas *marissa* leegdrinken. Ik word ondergebracht bij een van de theedames en wandel wat rond om foto's te maken die tijdens mijn volgende reis teruggebracht worden. Zie uiteindelijk opgelucht dat Adam en zijn kompanen zover zijn en we kunnen vergaderen.

Met z'n vieren zitten we op de grond met het meubelmakerbudget op schoot. Tellen het aantal vierkante meters en de hoeveelheid bricks die nodig zijn voor een complete werkhal van 20 x 15 meter. Plus een flink terras zodat men ook buiten, in de schaduw kan werken.

Bespreken de kosten van de kleine compound waar de jongens gedurende hun opleiding zullen wonen. Vijf van lokaal materiaal gebouwde huisjes, een toiletruimte waar twee cementen voeten het uitgekapte gat in de grond omlijsten en een separate wasplaats.

We maken een lijst van de spullen die nodig zijn om werkplaats en huisjes in te richten. Noteren bedragen voor generatoren, zaagmachines, een flinke voorraad hout en verblijfskosten voor achttien jongens. Gereedschap voor elk van hen en hetzelfde pakket dat mee naar hun district gaat als ze na afloop van hun opleiding daar aan de slag gaan.

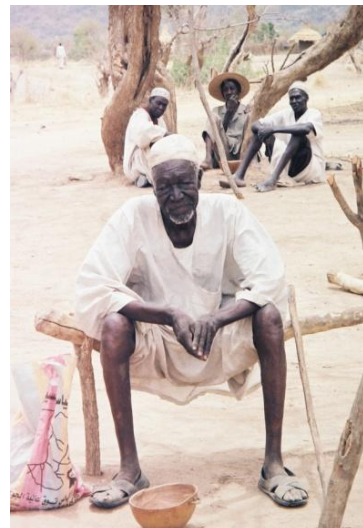
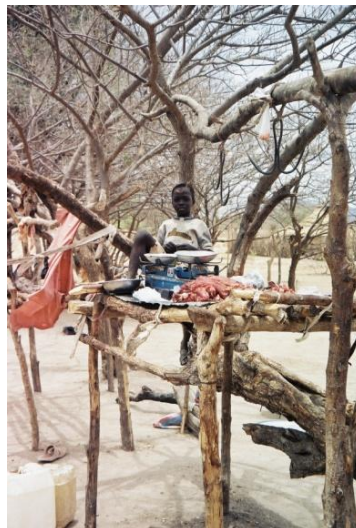
We maken de berekening opnieuw. Schrappen hier wat, voegen ergens anders iets anders toe en vergeten bijna het bedrag voor transportkosten. Dan weten we het zo goed als zeker, we komen uit op een eindbedrag van 57.223 USD.

Maar dan heb je ook wat! Afgestudeerde jongens die uitwaaiëren over de regio, anderen die instromen vanuit districten die binnenkort ontsloten worden en vakkennis die in steeds verdergaande cirkels verspreid wordt.

Momenteel worden in hoog tempo heuse asfaltwegen aangelegd, door Arabieren die hopen dat ze hiermee voldoende goodwill opbouwen voor de komende verkiezingen.

Want op wie zullen de Nuba stemmen als vanuit Khartoem zo hard aan hun toekomst wordt gewerkt? Is het niet logisch dat zij zich in januari 2011 officieel achter het Noorden te scharen, in plaats van achter het Zuiden waarvan de toekomst als altijd ongewis is?

De mensen zijn uitermate gelukkig met begaanbare wegen, waarover ze zelfs in het regenseizoen naar hun familie en clangenoten kunnen reizen. Maar over hun stemkeuze laten ze zich niet uit. Men glimlacht slechts en mompelt dat de tijd zal leren hoe zij hun toekomst zien.

Inmiddels is ook meubelmaker Juma Mohamed Komi aangeschoven. Hij is 29 jaar en zal ons over enkele maanden de resultaten van zijn vaardigheden als meubelmaker laten zien.

‘Het is duidelijk dat er straks meer gegadigden zijn,’ vertelt Omer hem. ‘We hebben ook contact met meubelmakers in Kadugli en weet wel dat onze plannen slechts op papier bestaan, op dit moment nog geen werkelijkheid zijn. Zodra we over een (deel)budget beschikken starten we de bouw, en kijken op enig moment wie het best berekend is op zijn lestaak. Dat kan over een halfjaar zijn, over een jaar of nog wat later.

Laat dit plan je toekomst niet in de war sturen. Ga op zoek naar werk en grijp elke kans aan.’

De terugweg vanuit Leira is eenvoudig omdat het grootste deel van de weg is opgehoogd en platgewalst. Deze reis hebben we niet alleen een motor die voortdurend beschikbaar is, er liggen tevens enkele verharde paden waardoor we de urenlange voettochten in een van hitte zinderende wereld vergeten.

Dat is vooral prettig omdat het regenseizoen nadert. Het 45, 46 of 47 graden is en je ’s morgens vroeg al door een vochtige, klamme lucht wordt ingesponnen.

De mensen zijn er blij mee, want het betekent dat er zich steeds meer wolken vormen die water vasthouden. Ze straks tijdens het regenseizoen hun gebied onder enorme plensbuien zien opbloeien en er hoogstwaarschijnlijk een goede oogst wacht.

Vijf jaar geleden reisde ik voor het eerst naar het Nuba Gebergte, op het moment dat de eerste vredesconferenties van start gingen in Kadugli en Leira. Een goede reden om eens terug te kijken en mijn zegeningen te tellen.

Vervoer met lorries door de woestijn met in de achterbak tientallen mensen die bovenop goederen zitten, is verleden tijd. Net als het uitstappen als zo’n gevaarte terugrolt en mankracht nodig is, we met z’n allen moeten duwen. Of er oponthoud ontstaat doordat de met ijzerdraad vastgebonden motor het begeeft. We urenlang in de stralende zon wachten op passanten die nog ruimte in hun auto of laadbak hebben.

Het moment dat we El Obeid in de verte zien liggen, zie ik weer voor me. Als Tawfig en ik ons opgelucht achterover laten vallen omdat de stad vlakbij is, totdat de motor stopt en er in de verre omgeving geen struik of boom te bekennen is. Er een jongen op pad wordt gestuurd met een lege jerrycan omdat de benzine op is. Pech voor oververhitte reizigers, omdat de chauffeur te weinig geld heeft om zijn tank vol te gooien of gewoon verkeerd heeft gegokt.

Er zijn nog steeds aftandse bussen waarin vele mensen passen op evenzovele uiterst smalle zittingen. Ze zijn kleurrijk versierd, de wind giert ’s avonds laat door de raamopeningen en scherpe takken schrammen je armen. We hebben ze niet meer nodig omdat er inmiddels meer aanbod is voor prettiger vervoer. Ook de ijskoude overnachtingen in het sinistere Gordelib, waar vorig jaar vier mensen werden vermoord, zijn niet meer nodig omdat we vanuit Khartoum naar Kadugli reizen in een echte bus. Met ramen erin en airconditioning snellen we over een blinkende asfaltweg, waarbij hooguit een wilde ezel dwars ligt. Wel missen we, door het verbreden van de weg, de manshoge wuivende grassen die zo prachtig van beige, naar bruin en rood kleuren.

‘Heb jij enig idee hoe gevaarlijk die gammele lorries zijn?’ vraagt Omer. ‘Iedere week kantelt er wel een en lees je in de krant over doden en gewonden, mensen die levenslang invalide raken. Tawfig en jij hebben geluk gehad.’

‘Er zit een engeltje op mijn schouder,’ mompel ik en klop mijn woorden af tegen de boom die vlakbij mijn stoel staat. Want met geluk moet je voorzichtig omgaan...

Op ons gemak wandelen we naar de markt voor ons dagelijkse ritueel. Schuiven aan bij wat mensen onder de grote boom, bij een jonge vrouw die ons verlegen begroet. Omer krijgt koffie van bonen die zojuist zijn gebrand. Mijn metalen beker, die ik zelf met zeep schoonmaak, wordt gevuld met rozerode, vitaminerijke thee.

Steunend op een stok schuifelt een oude man langs. Zijn ingevallen gezicht en vragende blik tonen zijn armoede, en hoop op een glas thee of een stuk brood. Zijn meeste familieleden werden vermoord en de enkelen die overbleven zijn met onbekende bestemming vertrokken.

Het straatjoch herkent me van vorige bezoeken en komt vragend bij me staan. Straks, als we richting compound lopen, gaat hij mee naar de jongens die verderop hun moeders ronde broden slijten en mag er zijn maag vullen.

Een oude vrouw kan nauwelijks lopen en strekt zich moeizaam uit op de aangestampte grond. Ze is niet meer in staat voor zichzelf en haar zoon te zorgen, de enige die van haar kinderen overbleef. Hij is volkomen de weg kwijt, getraumatiseerd door de oorlog en reageert nauwelijks op haar woorden.

Er zijn er velen zoals zij, die rondslokken in gescheurde en sterk vervuilde kleren en elke dag opnieuw afhankelijk zijn van hetgeen anderen hen geven. Een uitzichtloze situatie. Net als al de jaren hiervoor bedenk ik hoe het zou zijn als iemand me zomaar 100.000 euro zou schenken. Geld waarmee je deze mensen een fatsoenlijk dak boven hun hoofd kunt geven, voedsel en verzorging kunt bieden.

Thuis gekomen kost het weken om hun gezichten te vergeten. Hun trieste blik vraagt om oplossingen: een beschutte plek voor de ouderen en straatkinderen die nu van dag tot dag om wat voedsel bedelen. Hun magere lijven uitstrekken onder een boom en dag na dag overleven...

Om zes uur 's morgens worden enkele bidkleedjes uitgespreid en er klinken aloude soera's die richting Mekka waaien. Anderen draaien zich nog eens om of zetten thee op een houtskoolstoof. Gastvrij krijg ik een glas aangereikt.

Sinds de compound van Norwegian Church Aid is overgenomen door de overheid is er geen bewaking meer en blijft onderhoud achterwege. Het terrein wordt niet meer schoongemaakt, alle keukenspullen zijn uit het kookhok verdwenen en bananenplanten en papayabomen krijgen geen water meer. In mijn huisje vallen slierten viezigheid naar beneden en witte mieren uit het dak. Enorme motten zijn niet weg te krijgen. Steeds opnieuw sla ik ze van mijn lange rokken en T-shirts maar even later komen ze weer binnen, door een raam zonder glas of een van de vele kieren. Vreten zich een grillig pad door vele katoenen lagen.

Voor de vele *dub*, ofwel gekko's die hier in alle kleuren en maten rondrennen biedt mijn huisje voldoende insecten om in leven te blijven. Het wordt een gewoonte om slechts één flinke stap naar binnen te zetten, rond te kijken waar zich wat bevindt en al naar gelang daarvan verder te lopen. Om beesten de tijd en ruimte te geven ergens anders een schuilplaats te vinden of naar buiten te glippen. Ook de watervoorziening die naar het washok leidde en naar de grote opslagvaten, is stilgelegd omdat niemand de kosten wil dragen. Het is elk voor zich.

De mannen laten af en toe een jongen met ezelskar en waterton komen voor aanvulling van hun opslag en wij doen hetzelfde. Zij zetten zelf thee dat men *ontbijt* noemt en halen tweemaal daags hun warme maaltijd op de markt, gieten de inhoud van plastic zakken op een grote schaal waaruit ze met z'n allen eten.

Omer heeft een jonge vrouw gevonden die voor ons kookt en hiervoor alleen water gebruikt dat direct van de pomp komt. De jerrycan staat in het keukentje, bij de kookspullen die we hebben aangeschaft. Soms gaat het mis, want de traditionele greep naar de aardewerken pot onder de grote boom zit in lijf en handen. Is een automatisme van jong tot zeer oud.

Dat daar allerlei beestjes in zitten hebben we verteld, dat ik er ziek van wordt ook. Toch is er geen ontkomen aan.

Najwa is een opgewekte vrouw die 's morgens in alle vroegte het vuur aanwakkert en een flinke ketel theewater kookt. Die voor onze lunch zorgt als we thuis zijn en het avondeten in een afgesloten pot klaarzet zodat het tijdstip van terugkomst niet van belang is.

Ze veegt ons terrein schoon en kiepert de rommel over de omheining waar het wegwaait of door geiten wordt opgegeten. Zelfs de toiletruimte en het washok ondergaan een stevige schrobbeurt, geen overbodige luxe want het vuil van maanden kleefde er aan wanden en vloer.

Enkele dagen later voegt alles zich ineen. Krijgen ook de mannen verse thee uit de grote pot die Najwa maakt en vullen we om en om de watertonnen. We hebben een prettig ritme gevonden, en vinden zelfs af en toe de tijd om op informele wijze te overleggen. Toe te lichten in welke districten we aan het werk zijn. Hoe de werkverdeling en inhoudelijke bijdrage van Tawfig en Omer er dit jaar uitzien en de wijze waarop we in de toekomst verder gaan.

Net als altijd spat het enthousiasme van Omer's gezicht als hij uitlegt hoe hij straks zelf een NGO opricht. Hij in samenwerking met de Nederlandse Ambassade in Khartoem nieuwe Centra voor Vrouwen gaat bouwen, er trainingen in gang zet en alle districten tot een geheel smeedt. Met gezamenlijke bijeenkomsten in de kleine compound die vlakbij het Centrum voor Vrouwen wordt gebouwd.

Dezelfde avond heeft hij een uitgebreid gesprek met de accountant van de regio Heiban. Kamal's financiële man biedt zijn hulp aan en is voortaan altijd bereikbaar via zijn mobiele telefoon. Zodra Omer in Kadugli officiële stappen zet wordt hij ondersteund door een vakman!

De tocht naar Kauda verloopt voorspoedig. Uiteraard moeten de gevaarlijkste delen van het pad lopend worden afgelegd, maar dat is wel prettig. De afstanden zijn enorm en alsmaar achterop de motor hobbelen vraagt om wat ontspanning van tijd tot tijd.

Er wordt gebouwd op het terrein van Samaritan's Purse. De werkplaatsen worden te klein en er is meer opslagruimte nodig. De timmerman werkt momenteel op een andere plek, maar Omer kent de plaats waar onze bijenkasten zijn opgestapeld, zo goed als klaar staan voor vervoer naar onze districten. Trots laat hij zien hoe hard er is gewerkt. Wijst me op de speciale houtsoort die is gebruikt en op de smalle latten die als aanhechtingsplaats voor honingraten dienen.

Jammer dat ze de komende weken hier blijven staan. Ons programma is overvol met tochten naar de regio, individuele en gezamenlijke bijeenkomsten. Want Heiban mag dan al telefonisch en zelfs per internet bereikbaar zijn, dat geldt niet voor Kadorow, Umm Dordo, Kumoraign, Atturo en Njakoma. Daar moeten we zeker twee of driemaal heen om onze contactpersonen te spreken.

Opnieuw blijkt de markt in Kauda een mooie plek voor geplande en onverwachte ontmoetingen. We treffen er Daniël die even de tijd heeft genomen om ons te zien, en meer vertelt over zijn studie en het wel en wee bij Samaritan's Purse. De mensen waarnaar hij terugkeert zodra hij zijn opleiding heeft afgerond.

Gallal van Unido schuift aan en vertelt over de os/ploeg training die hij gaf aan vrouwen uit Kadorow en Shuwaya. Tijdens het komende regenseizoen zal hij in onze andere districten vrouwen opleiden, op een moment dat zij gemakkelijker tijd kunnen vrijmaken.

Even lijkt het een obstakel dat Heiban uit hun programma is geschrapt, maar er zijn meerdere wegen die naar ons doel leiden. Een ervan zal hij met veel plezier en tot onze volle tevredenheid bewandelen.

Ook de tocht naar Kadorow kent vele obstakels die alleen lopend overwonnen kunnen worden. Met de afgrond vlakbij is dat ook zekerder, want er verschuift nogal eens wat onder onze wielen. We treffen er Faisa, voorzitter van het vrouwenbestuur. Nemen met haar de stand van zaken door en spreken af over een week terug te komen voor een bespreking met alle verantwoordelijken en dorpelingen.

Dit centrum voor vrouwen is in een ver verleden door Zeineb Balandia gebouwd. Daarbij is de deur niet stevig genoeg verankerd en bungelt er nu wat onbeholpen bij, het dak lekt en een van de ramen sluit niet goed. Het zijn problemen die ze niet zelf kunnen verhelpen.

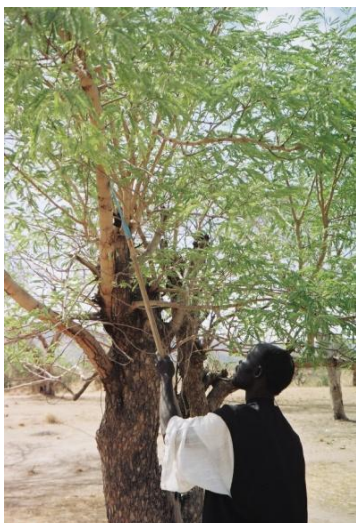
De week daarop, tijdens de officiële vergadering, zegt Tawfig zijn hulp toe. 'Zeg maar wanneer jullie de bricks voor de overkapping van generator en oliepers klaar hebben. Dan brengen we onze bouwvakkers hiernaar toe en gaan aan de slag, zorgen ervoor dat alles in orde is voordat het regenseizoen begint.'

Omer legt uit wat zijn taak is gedurende het komende jaar. Het stapsgewijze inkomen verwerven dat in gang wordt gezet en de inkomsten uit de verschillende activiteiten waarmee de vrouwen al zijn gestart: het gebruik van os/ploeg en naaimachines. Het maken van houdbare voeding en vruchtensap van het vitaminerijke karkadee.

Hij vertelt hen over ons landbouwproject dat dit jaar in Heiban van start gaat. Waar hij zoete aardappels, vitaminerijke groentesoorten, zonnebloemen en andere gewassen zal verbouwen. Legt uit hoe de plantenkassen worden gemaakt, met een omheining van bamboe en een overkapping die uit gras en plastic bestaat zodat zaailingen tegen zware regenval en verzengende zonnestralen worden beschermt.

Er ontstaan nieuwe toekomstmogelijkheden die inkomen bieden: een tiental bijenkasten waar bijenvolkeren straks ongeschonden tweemaal per jaar honing produceren. Gutsvormige messen worden aangeschaft en mensen opgeleid in gomaftap, terwijl oliewinning wordt gestimuleerd. Omer raadt de boeren aan dit jaar wat meer *simsim* te zaaien, omdat sesamolie meer inkomen oplevert dan graan. Ook aardnoten kunnen vermalen worden en olie leveren. Die worden tot nu toe slechts als bijzaak verbouwt, voor het plezier dat het knabbelen van de kleine nootjes biedt.

Verschillende handen gaan omhoog en een voor een worden alle vragen door Tawfig en Omer beantwoordt. In Kadorow blijken nauwelijks gombomen te staan en Omer belooft de bevolking dat, zodra de eerste reeks zaailingen sterk genoeg zijn, ze bij dit Centrum voor Vrouwen worden uitgezet. Beschut tegen vee kunnen ze na drie jaar in productie worden genomen.

‘Haal jullie gomboomzaden uit Shuwaya, daar komt eersteklas gom vandaan,’ raadde een expert hem enkele dagen geleden aan. En dat is precies wat hij gaat doen!

Ook Jacob steekt zijn hand op. Biedt aan om de ossen die tijdens de training door Unido zijn gebruikt, blijvend te verzorgen. Bovendien helpt hij de vrouwen graag met het inspannen van de dieren en het ploegen, als dat nodig mocht zijn.

Voordat we vertrekken worden vele handen geschud en volgen evenzovele omhelzingen. Na een laatste slok water beginnen we aan de terugtocht, vinden wat later wél de juiste afslag en tuffen over eindeloze zandpaden terug naar de zware rotspartijen. Lopen een eind en stuiten dan verder naar Heiban...

HEIBAN, EEN KENNISCENTRUM

Zondagmorgen staan we tegen achten op de stoep van het gemeentehuis en worden vriendelijk naar binnen gewenkt. Op de markt worden enkele glazen thee gehaald en flesjes cola zodat we tijdens de lange sessie niet worden gestoord.

Na een korte inleiding doet Tawfig het woord, legt uit waar gewerkt wordt en welke bouwactiviteiten op korte termijn worden afgerond. Hij vertelt eveneens dat het lastig blijft om de bevolking zo te stimuleren dat men de bricks op tijd klaar heeft en rotsblokken naar de bouwplaats sjouwt. Bovendien speelt het regenseizoen hem regelmatig parten omdat het vuur in de *tub* niet blijft branden, terwijl tijdens het droge seizoen een pomp het begeeft waardoor water met een ezelskar vanuit Kauda naar het verre Umm Dordo moet worden gebracht. Uiteraard tegen betaling van goudgeld want zijn bouwvakkers kunnen niet zonder en hun hoogste baas is wit. Wat voor hen gelijk staat aan het bezit van zakken vol geld.

Commissaris Kamal El Nur kent de problemen en zegt zijn hulp toe. Vraagt Tawfig hem vanavond een officiële lijst te brengen waarop per district staat geschreven wat er wanneer nodig is. Mocht de bevolking zijn verantwoordelijkheden niet nakomen, dan grijpt hij in en pleegt overleg met de plaatselijke *Omda* en *Sjeikh*. Zorgt dat alles in orde komt zodat Tawfig zich aan het huidige schema kan houden.

Omer vertelt over zijn toekomstplannen die ook het komende jaar doorlopen. De tijd die hij krijgt om de vrouwen in onze centra stap voor stap te (laten) opleiden in het gebruik van os/ploeg, naaimachines, oliepers, houdbare voeding en zo meer. Hen te begeleiden naar regelmatige werkuren en het daaraan gekoppelde inkomen, dat niet alleen voor henzelf maar ook voor de dorpsgemeenschap van belang is. Hij licht de wijze van het financiële beheer toe waarop de totale inkomsten verdeeld worden in drie delen: Het eerste deel voor salaris en onderhoud, het tweede deel voor uitbreiding en het derde deel dat in overleg met Omda, Sjeikh en centrumbestuur naar alleenstaande vrouwen met kinderen zal gaan. Waarbij uiteraard ook de inkomsten van olie, gom en honing een belangrijke rol zullen spelen.

Hij laat foto's van de bijenkasten zien en vertelt dat ze binnenkort naar onze districten gaan. Toont de commissaris het gereedschap waarmee je kerven in gombomen maakt zodat er een gestage stroom van gomdruppels op gang komt. 'Binnenkort worden er in Ar Rahad tweehonderd stuks gemaakt, zodat ik samen met Adam uit Oya vele mannen kan opleiden in gomaftap,' zegt hij met vooruitziende blik.

Na een korte pauze wordt er stap voor stap extra toelichting gegeven en komt uiteindelijk de opleiding tot meubelmaker ter sprake. Ons plan om met de bouw van een werkhal, kleine compound en was- en toiletruimte te starten zodra er voldoende budget is.

Daarmee zou ons plaatje compleet zijn en ontstaat er tevens een aardig kenniscentrum. Waar mensen uit rondom liggende districten op bezoek komen, inzicht krijgen in kleinschalige wateropvang en landbouwontwikkelingen. Meer horen over planten met geneeskrachtige werking en het vitaminerijke karkadee dat onder andere zwangere vrouwen en jonge kinderen sterker maakt. Er kennis wordt verspreid over gomaftap waarbij bomen niet het loodje leggen en bijenvolkeren niet langer verbranden maar jaar na jaar honing produceren. Waar ook de meerwaarde van olierijke aardnoten, *simsim* en zonnebloemen helder wordt en plantenkassen de aandacht trekken omdat ze nieuwe producten laten zien. Hier tevens zaailingen groeien die als vervanging van gekapte bomen dienen. Want er wordt niet alleen uit het vrije veld genomen, maar we brengen ook bomen terug naar de plek waar anderen verdwenen!

Het laatste agendapunt van deze bespreking bestaat uit het overhandigen van een kleurrijke tekening waarop de lagerschool, het centrum voor vrouwen en het waterreservoir staan. Ook onze toekomstplannen staan erop. Een lap grond voor landbouw en plantenkassen, de werkhal voor meubelmakers en de kleine compound waar behalve studenten ook bezoekers kunnen logeren.

Er volgt een lastige discussie met Kamal el Nur, over het slaan van een waterpomp vlakbij de te bouwen school en compound. Waar de jongens uit de verschillende districten doordeweeks zullen verblijven en een goede watervoorziening noodzaak is.

Ik weet dat we hiervoor geen budget gepland hebben, maar Nederland is toch rijk zo wordt geopperd? In Europa hebben alle mensen het toch goed?

Een wat genuanceerder blik op de werkelijkheid van fondsenwerving opent zijn ogen en hij gaat overstag. Zegt toe dat de overheid voor een stevige waterpomp garant staat.

Straks, als we terug zijn in Khartoem, heeft Omer nog maar enkele dagen voordat hij naar Oeganda vertrekt. Er door Alastair Taylor van Agro Eco wordt meegenomen naar kleinschalige bedrijven in biologische landbouw en productie activiteiten: het maken en verkopen van o.a. vruchtensappen. Hij bezoekt er een professionele bijenhouderij, loopt mee bij een cursus landbouw en krijgt inzicht in het wel en wee van een boerenorganisatie. Hoort er welke voordelen deze bundeling van krachten oplevert zodat hij opgedane kennis kan inzetten voor de Nuba. Opnieuw een gesprek met Kamal el Nur zal voeren om opgedane kennis te delen.

De volgende ochtend treffen we elkaar opnieuw. Rijden met commissaris Kamal en zijn hoogste officier Sediq, *Omda* Hassan el Bana en *Sjeikh* Kauda naar ons terrein.

Tawfig laat de mannen het huisje zien waarin de generator en industriële oliepers op enorme cementplaten zijn vastgezet. Wijst op de deur met stevig slot, zodat alleen ingewijden de machines kunnen gebruiken. We wandelen om het waterreservoir in opbouw heen, horen dat er nog twee meter aan hoogte bijkomt en realiseren ons dat het een enorme verbetering van de landbouw-mogelijkheden betekent.

De bouw van het Centrum voor Vrouwen is nog niet helemaal klaar. Het kantoor en een werkhal staan er, maar bricks voor de tweede hal ontbreken.

‘Ze liggen klaar en wachten op vervoer,’ zegt *Omda* Hassan el Bana. Waarop Sediq aankondigt dit deel van de lokale verantwoordelijkheden op zich te nemen en voor transport te zorgen.

We wandelen rond, stoppen hier en kijken daar. Peilen de ruimte tussen de gebouwen die er al staan en maken een inschatting van hetgeen nog komen zal.

De mannen hebben weinig woorden nodig en besluiten eensgezind dat ons gebied uitbreiding behoeft. Voor de landbouw pilot, de plantenkassen die een duidelijke meerwaarde hebben en voor de jongens in de kleine compound die recht hebben op privacy. Een van de buitenwereld afgeschermd plek.

Struikjes worden plat geslagen om mijn pad te effenen en we struinen door hoog gras tot vele handen naar een viertal bomen wijzen. ‘Kijk, van hier tot daar loopt jullie gebied nu en deze nieuwe afmetingen worden nog deze week officieel op papier vastgelegd!’ besluit de hoogste bestuurder van de provincie Heiban opgewekt. ‘Deze grond is gewild onder onze nieuwe bewoners en enkele plekken zijn al toegewezen, maar we schuiven hun bouwland wat verder door. Niemand zal daar bezwaar tegen maken.’ Hetgeen eenstemmig door zijn medebestuurders wordt beaamd.

Opgetogen blijven we achter, proberen een inschatting van ons bezit te maken. Als Omer meterslange stappen zet weten we het zeker: we hebben zo'n vijfhonderd bij honderd meter waarop we al onze plannen ten uitvoer kunnen brengen. Uiteraard afhankelijk van de donaties die we dit jaar krijgen...

Een week later volgt opnieuw een toezegging. We krijgen een plaats op de markt, een ruimte van minimaal vijf bij vijf meter waarop we een gebouwtje mogen plaatsen dat afsluitbaar is. Met een afdak van vijf bij drie meter waaronder klanten kunnen schuilen tegen de zon of zware regenbuien. Het *Coöperation Centre For Women*, waaruit verkoop van producten uit onze centra zal plaatsvinden. Waar men niet belastingplichtig is omdat het een *Coöperation* betreft, wat de gang naar regelmatige arbeid buitenshuis des te aantrekkelijker maakt.

Hierbij helpt zeker dat Heiban vanaf januari 2009 de regionale hoofdstad is, waar inmiddels moderne communicatiemiddelen zijn geïntroduceerd: telefoonverbinding met een beperkt bereik en internetaansluiting waardoor de buitenwereld binnenkomt. Er worden op korte termijn asfaltwegen aangelegd die meerdere districten ontsluiten zodat transport eenvoudiger wordt.

Zo ontstaan onverwachte mogelijkheden waar Omer in de nabije toekomst volop gebruik van kan maken. Gesteund door lokale mensen die volop meewerken aan de uitvoering van ons ideaal: een leven zonder armoede en educatie voor velen.

'Een uur geleden stonden opeens twee mannen voor me,' vertel ik Omer als hij terugkomt van de markt. 'Niet tegengehouden door een bewaker, zonder zich fatsoenlijk voor te stellen en vanuit de hoogte op me neerkijkend alsof ze ongedierte zagen.

Engerds, die op doordringende toon vroegen wat een oude, buitenlandse vrouw hier zoal doet. Iets met landbouw in gang zetten past niet bij mijn leeftijd. Ik heb me er niet mee te bemoeien dat is aan anderen, klonken hun harde, waarschuwend stemmen.

Je moet voorzichtig zijn,' waarschuwt ik Omer. 'Na mijn keurige antwoord dropen ze af, maar het leek alsof die Nuba verantwoordelijke een Arabische meneer op sleeptouw had. In plaats van boeren in een landbouworganisatie te verenigen, zien ze liever kleine zelfstandigen. Smeden wellicht duistere plannen die hen zelf voor eeuwig van armoede zal vrijwaren.

Natuurlijk weten zij waar gombomen te vinden zijn, worden mannen uit Khartoem erop uitgestuurd om voor enkele munten de hele opbrengst van een mangoboom te kopen. Dat kan, omdat het bij de lokale mensen aan kennis en inzicht ontbreekt. Men nauwelijks iets van gom aftap weet en de waarde van mango's niet kent. Omdat fruit geen voedsel is en je blij mag zijn als je er iets voor krijgt. De boeren zijn gewend aan korte termijn denken, waarbij ieder dubbeltje in de hand er een is. Iedere vijftig dollar voor de gehele opbrengst van een mangoboom geweldig lijkt!'

Het leven in Soedan is ingewikkeld als je het rechte pad bewandelt, want in het geniep wordt veel op touw gezet dat het daglicht niet verdraagt. Je krijgt er soms regelmatig, vaker min of meer toevallig mee te maken.

In Khartoem staan huizen als kastelen. Gebouwd van geld dat kleine handelaren onder bedreiging wordt afgetrosgeld, vanuit huisjes die bij de vele controleposten zijn geplaatst. Waar transporteurs zich tijdens hun lange route moeten melden voor een stempel en ook anderen zich voordoen als overheidspersoneel. Zonder enige scrupule de buit voor hun meesters binnenhalen. Uit angst voor de gevangenis, bang voor mishandeling of ellende die hun familie wordt aangedaan, worden misdrijven niet gemeld. Blijft armoede in stand voor velen die door hard werken een bestaan trachten op te bouwen.

De veiligheidspolitie laat geen gebied ongemoeid. Overal dringen ze binnen, op een wijze die voor buitenstaanders niet te volgen is. Zo moest een NGO in Darfur plotseling worden opgeheven. Werd de arts die deze kleine organisatie leidde gedwongen zijn gebouw, middelen en officieel geregistreerde naam af te staan.

Zijn NGO, die als doel had oorlogsslachtoffers te helpen, wordt nu bemand door mensen van de veiligheidspolitie. Via deze route krijgt men inzage in de werkwijze van vele organisaties en mochten er al geheimen zijn, dan bestaan ze niet langer.

De arts kan op enig moment zijn werk voortzetten. Krijgt de middelen voor een nieuwe NGO, in een verbijsterende wereld waarin alles anders lijkt dan het is. Alleen de macht van de sterkste geldt.

Het plaatselijke voetbalveld, een terrein waarop geen grassprietje te bekennen valt, gonst 's avonds van de zingende en dansende mensen. Er wordt op fluitjes geblazen, met vlaggetjes en groene takken gezwaaid en voeten stampen enthousiast mee in een aloud ritme. Hoeveel *marissa* er in de meegedragen jerrycans zit, is niet te zien. Zeker is wel dat de inhoud hiervan de feestvreugde aanzienlijk zal vergroten. Aanzet tot het zingen van traditionele liederen waarbij volop wordt gedanst. Door mannen met hun stok in de hand, voor zich uitstreckend om een vrouw uit te nodigen hem te vergezellen. Door vrouwen die zich kort laten meeslepen en zich daarna glimlachend terugtrekken in de menigte.

De periode voordat het regenseizoen losbarst is de beste tijd om een bruiloft te vieren. Het meeste werk op de akkers is gedaan en de nachten zijn koel. Bieden alle tijd en gelegenheid voor een lang liefdesspel, vertellen de mannen om me heen.

In zichzelf gekeerd, zie ik hun gezichten opbloeien. Denken ze terug aan hun jonge jaren? Aan de tijd dat ze een of meerdere vrouwen de hunne noemden? Ze enkele nachten in de ene, de volgende in hun andere *tukul* doorbrachten en er aan hun wensen werd voldaan?

Steeds meer mannen kiezen tegenwoordig voor één vrouw. Zien af van een stuk land waarop een zevental *tukuls* staan met evenzovele echtgenotes. De tijd dat een man tientallen kinderen had en soms zelfs hun namen niet onthield, lijkt achterhaalt.

Stap voor stap betreedt men een nieuwe wereld waarin wordt nagedacht over ontwikkeling en vooruitgang...

EEN HAND OP DE MOND

De bijeenkomst in Njakoma, de laatste van de zes plaatsen waar wij onze Driehoek Educatie willen bouwen, is voorbij en allen hebben eendrachtig tot samenwerking besloten.

Commissaris Kamal el Nur, hier geboren en getogen, sprak als eerste de bevolking toe en vertelde kort waarom wij hier zijn. Hij stelde ons voor aan *Omda* Chamis Badawy, *Sjeikh* Hamuda Annur en vele mannen en vrouwen.

Zoals gebruikelijk kreeg Tawfig daarna het woord, gaf uitleg over onze Educatie Driehoek: onderwijs voor weeskinderen, lagereschooljeugd en vrouwen. De bouw van een lagereschool met faciliteiten voor een vijftigtal weeskinderen en uniformen voor allen, plus het bouwen van een Centrum voor Vrouwen. De voorwaarden tot samenwerking werden ook door de commissaris benadrukt: het tijdig maken van bricks, de aanvoer van rotsblokken voor de fundering, plus een flinke hoeveelheid zand en gravel.

Daarna schetste Omer een toekomstbeeld waar lessen deel van uitmaken en een diversiteit aan middelen die inkomen zullen genereren. Hij legde de werking van een water reservoir uit en zijn handen tekenden de overkapping van generator en oliepers in de lucht.

Het vooruitzicht betrokken te worden bij het Coöperation Women Centre in Heiban, was eveneens goed nieuws. Deze officiële verkoopplaats voor hun producten schiep vertrouwen.

Vele handen gingen omhoog. Mannen en vrouwen vroegen het woord en hun vragen verdiepten het inzicht in hetgeen wij voor ogen hebben: een levendige gemeenschap die van jaar tot jaar verder groeit. Kennis vergaart en werkt aan een betere toekomst.

Het onderlinge overleg over onze voorwaarden duurde langer dan gedacht. Logisch, want het is eenvoudig om eisen te stellen aan onze samenwerking, maar de uitvoering hiervan kost de bevolking ongelooflijk veel inzet en tijd. Duizenden bricks zijn nodig om beide scholen te bouwen, de funderingen ervan betreffen tientallen meters en de afstand waarvan rotsblokken vervoerd moeten worden is enorm.

Na afloop van de vergadering zoeken we de schaduw van een grote boom op, ver van de mannen verwijderd. Hier nemen een tiental vrouwen me mee naar de tijd die ruim vijf jaar achter hen ligt, naar de vreselijke ellende die in 1988 begon. Een oorlog die vanuit het niets leek te ontstaan, hun wereld letterlijk in vuur en vlam zette...

Chamisa Ali is 45 jaar. Ze is getrouwd en heeft vijf zonen en twee dochters. Ze vertelt haar geschiedenis, omringd door een tiental vrouwen die eveneens beangstigende herinneringen ophalen en doodstil op hun plek zitten. Allen staren met een intens trieste blik voor zich uit, maar ondersteunen Chamisa en vullen haar verhaal aan. Bevestigen de vreselijke dingen die er gebeurden.

‘Niemand van ons zag het aankomen. Zonder enige waarschuwing vooraf overviel de vijand ons tijdens onze dagelijkse bezigheden. Enorme paniek sloeg toe toen de eerste huizen in brand werden gestoken, onze ouders werden vermoord en kinderen tijdens onze vlucht naar de grotten verloren raakten. Als iemand viel ging hij of zij strompelend verder en merkte pas veel later dat een arm of been in een vreemde stand stond.

Daar boven hebben we jarenlang geleefd,’ wijst een hand in de verte. ‘Op primitieve wijze en bang voor wat komen zou. Vooral ’s nachts was het ijskoud want kleding hadden we niet, we liepen er naakt rond. De navelstreng van pasgeboren baby’s bonden we af met vezels van een boomtak en we paktten hen in grote bladeren zodat ze warm bleven. We sponnen vlossen natuurlijk materiaal en haakten kleding van boomvezels en blad die de jongsten tegen de vreselijke kou beschermden. ’s Nachts gingen enkelen van ons naar beneden en zochten graan, anderen haalden wat water zodat we in leven bleven.

Een aantal vrouwen hielp ons bevrijdingsleger, de SPLA. Sjouwden wapens en munitie naar Heiban toen daar werd gevochten.'

Iedereen knikt bevestigend als een van hen uitlegt dat misbruik of verkrachting door soldaten niet voorkwam. 'Dat kon absoluut niet, er was een speciale officier aangesteld die over onze veiligheid waakte. Hij zorgde ervoor dat we een aparte plaats kregen waar we konden slapen, en zodra een gevecht begon vertrokken we naar een veilige plek.'

Lang blijft het stil, dan klinkt het zacht: 'als de vijand onze grotten naderde was dat beangstigend. Want we waren met velen en niemand mocht geluid geven: onze honden mochten niet blaffen, onze kinderen niet huilen.

Bij de honden sneden we iets meer dan de tong eruit, zodat zij ons niet konden verraden. De monden van onze kleintjes dekten we af met onze handen.'

Na minutenlange stilte vertelt een vrouw de afschuwelijke waarheid. 'Een hand op de mond was niet altijd genoeg. Soms moesten we onze kleintjes verminken want zelfs als moeder mag je niet toestaan dat je kind de hele groep verraad...'

Zwijgend staren we in de verte waar het gebergte opdoemt aan het eind van een langgerekte vlakte. Dan fluistert een stem, 'we schamen ons diep. We hebben tientallen vrouwen met hun kinderen achter gelaten omdat we alleen aan ons eigen gezin dachten. In paniek onze kinderen meesleurden om aan het geweld te ontkomen.

Nu missen we vele gezinnen uit ons dorp. Ze zijn vermoord omdat zij teveel kinderen hadden om te kunnen dragen, en wij allemaal wegrenden zonder op of om te kijken. We missen hen dagelijks, zien hun gezichten weer voor ons en de plek waar zij woonden. Deze zware schuld dragen we ons hele leven met ons mee.'

Op de terugweg herinner ik me de jonge vrouw in Kauda. Zij beheert een theehuisje en Omer praatte enkele dagen geleden middels handgebaren met haar. Ze vertelde dat ze getrouwd is met een aardige man, ze hebben twee kleine kinderen waarvan de oudste binnenkort naar school gaat. Zouden haar tong en stembanden soms uitgesneden zijn tijdens de oorlog? Of is haar gehoor beschadigd door de druk van een zware bomexplosie?

'Want kostte wat kost wilde de vijand zoveel mogelijk mensen vernietigen. In dat afschuwelijke verleden stond moord op zwarte, Christelijke mensen gelijk aan het doden van een ezel,' vertelde een man me.

Tijdens de weekmarkt in Heiban lopen we Osman uit Shuwaya tegen het lijf. Handig, omdat hij ter plekke de dag en het uur van onze vergadering vaststelt en toezegt de mensen bij elkaar te roepen. Dat scheelt ons een lange rit die nog verder gaat dan Kadorow, ons over vele heuvels leidt waar we over kleurige gesteente rijden zodat slippartijen nauwelijks te voorkomen zijn.

Vanmorgen zijn we vroeg op pad gegaan, missen het smalle zandpad dat ergens naar links buigt en hebben een half uur nodig omdat een band het begeeft en er gesleuteld moet worden. Het geeft niet, want de meeste mensen komen van ver en vrouwen willen hun kinderen verzorgd achterlaten, met een maaltijd en gevulde waterkan. Het zijn tijdrovende activiteiten die het begin van een vergadering altijd vertragen. Deze keer komt dat goed uit want mijn lijf wil niet meer, vraagt om wat rust op een gammal bed dat iemand thuis ophaalt.

Even later lukt een woord van welkom maar net, dan zoek ik opnieuw de schaduw van een kleine boom. Geef moeiteloos alle verantwoordelijkheden aan Tawfig en Omer die uitgebreid de laatste ontwikkelingen overbrengen. Met de *Omda* en *Sjeikh* afspraken maken over de hoeveelheid bricks die nodig zijn voor het water reservoir en de omheining van oliepersen en generator. En uiteindelijk het positieve besluit brengen: eind juni liggen alle bricks klaar en zorgen de vrouwen dat het benodigde water bij de bouwvakkers komt.

Uren later voeg ik me bij Omer en enkele onderwijzers die keuvelend op een boomstam zitten. Vlakbij hun voeten ligt een dode slang die vanuit het hoge gras tot vlakbij de mannen kronkelde tot hij met stokslagen onschadelijk werd gemaakt.

Niet voor niets lopen de mensen rond met een stevige stok in de hand, want net voordat het regenseizoen begint is de kans groot dat ze je pad kruisen. Vooral in de ochtendschemer en als de nachtelijk duister inzet komen slangen uit hun holen en steken de zandpaden over. Ook op een motor ben je niet veilig want een slang die je overrijdt kan in je wiel terecht komen. Erin meedraaien waardoor je benen binnen zijn bereik zijn. Zo zijn mannen gestorven die zich veilig waanden...

Een auto van commissaris Kamal El Nur brengt ons de volgende ochtend naar Kauda, waar we het SPLM hoofdkwartier opzoeken. De verantwoordelijke daar neemt ons mee naar oorlogsinvaliden zo is ons verteld.

Het duurt even voordat de sleutel van het gebouwtje gevonden is en de man achter zijn enorme bureau zit. Dan horen we dat hij wel informatie kreeg over onze komst maar geen tijd had om iets te organiseren.

‘Komen jullie morgen terug?’ vraagt hij. ‘Dan zorg ik voor vervoer en kun je ouderen en jonge mensen spreken die tijdens en na de oorlog invalide raakten.’

‘De twee komende dagen bezoeken we Umm Dordo,’ zegt Omer. ‘Maar ons pad loopt via Kauda en als we op de terugweg hier afspreken, scheelt ons dat een tocht vanuit Heiban.’

Zo gezegd, zo gedaan. Al blijkt dat er op dat moment geen enkele auto te vinden is, en we opnieuw met de motor op pad moeten. Eerst naar een huis voor vrouwen waar niemand blijkt te zijn en dan richting vliegveld waar vele mannen op een kleine compound bijeen zijn. Hoofdzakelijk oud-militairen die een arm of been missen en een enkeling die blind werd tijdens zware explosies. Jonge mannen in de bloei van hun leven die in een enkel geval wel een simpele prothese hebben maar geen baan. Omdat allen in het verleden boer waren en op het land werken onmogelijk is met hun handicap. Zij dromen nog steeds over het gewerschot dat hen raakte, de scherf van een bom die lichaamsdelen wegsloeg of de landmijn waarop ze trapt. Ongelukken die de rest van hun leven blijvend beïnvloeden.

Tien jaar lang was het Nuba Gebergte een afgesloten gebied waar geen medicijnen beschikbaar waren en vervoer naar een ziekenhuis in het zuiden maandenlang op zich liet wachten. Pijnbestrijding en wondverzorging was nauwelijks mogelijk en vele kinderen liepen onherstelbare schade op door polio of rachitis.

Kalou Osman is drieëntwintig jaar en woont nog steeds bij zijn moeder die eigenlijk zelf hulp behoeft. Als kleuter die jarenlang met zijn familie in grotten schuilde, werd hij ziek. Nu sleept hij zijn misvormde lijf moeizaam voort op vier plastic slippers: twee voor zijn handen en twee voor zijn voeten. Moeder en zoon zijn de enige overlevenden van het gezin en niemand weet hoe het hem zal vergaan als zijn moeder wegvalt. Zij er niet meer is om een schamel maal te bereiden en hem met de dagelijkse dingen te helpen.

Datzelfde geldt voor Kuku die me grijnzend aankijkt, zijn hoofd tolt op zijn magere lijf en hij stamelt enkele kreten waaruit ik niet kan opmaken wat hij bedoelt. We grijpen elkaars hand als groet en hij reageert hartverscheurend blij.

De achttienjarige Amani Hussein woont hoog in de bergen, samen met haar ouders, broers en zussen. Ze trapte op een mijn en verloor haar arm. Als ze een prothese zou krijgen en enkele jaren middelbaar onderwijs, kan ze een verpleegstersopleiding volgen in het ziekenhuis te Kommo. Dat is haar grootste wens!

Ze wil zo ontzettend graag verder komen, maar haar ouders hebben geen geld voor scholing. Nu doet ze enkel wat eenvoudige klusjes en haar aanwezigheid lijkt nutteloos omdat de meeste werkzaamheden twee bruikbare armen vereisen.

Zeineb Kuku el Amin is veertig jaar, heeft vijf kinderen en woont in de omgeving van Kauda. Zij is tijdens een aanval van de vijand gewond geraakt en wachtte drie maanden op vervoer naar een ziekenhuis, zonder medicijn dat de pijn stilde of het etterende been genas. Ze lag een jaar in het ziekenhuis, een zware tijd waarin haar been meerdere malen werd ingekort totdat alleen een korte stomp overbleef.

Niet lang na haar thuiskomst werd haar echtgenoot doodgeschoten en sindsdien staat ze er alleen voor. Probeert haar kinderen met behulp van een zus op te voeden.

Een jong meisje en haar moeder komen dichterbij en zij vertaalt wat dochter Chadidja Abbas Hamdan me via handgebaren vertelt. Ze herinnert het zich als de dag van gisteren en hoort opnieuw zware bommen vallen vlakbij de grotten waarin ze jarenlang met haar ouders en broertjes schuilde. Dan wordt het stil om haar heen, ziet ze haar familie wel maar hoort hen niet meer. Zware luchtdruk heeft haar gehoor beschadigd, de kleuter is doof en moet zich vanaf dat moment met gebaren behelpen. Ze wijst omhoog naar een *tukul*, een simpel huis met rieten dak dat tegen de berghelling is gebouwd. Daar woont ze met haar ouders.

‘Haar twee broertjes werden gedood,’ vertelt de moeder terwijl ze een arm om haar dochters schouders slaat.

Zwaar onder de indruk rijden we terug naar Heiban. Maken een lange tussenstop omdat zelfs Omer niet meer kan. We rusten in de schaduw en praten nauwelijks. We hoorden zoveel over pijn en

ellende dat we allebei in stilte voor ons uit staren. Een steentje wegmikken, op een grasstengel kauwen.

's Avonds laat bespreken we deze ontmoetingen. Het is beangstigend hoeveel mensen we zijn tegengekomen die hulp nodig hebben. Jonge mannen die helemaal aan de Goden zijn overgeleverd als hun oude moeders sterven. Mannen die een gezin hebben maar nooit in staat zullen zijn hun vrouw en kinderen een aardige toekomst te bieden. Gehandicapte vrouwen die volkomen afhankelijk zijn van de steun die familie hen biedt. Om maar niet te spreken van de mannen die zo af en toe naar de markt van Kauda afdalen voor een hap eten en een slok water. Die ondervoed en nauwelijks gekleed door de bergen zwerven, volkomen de kluts kwijt zijn terwijl er zich niemand om hen bekommert.

Wat wij doen is te kleinschalig om hen een werkelijke oplossing te bieden. Hooguit kan een invalide man aan het werk worden gezet als de opleiding voor meubelmakers van de grond komt. Leert hij met de gutsen die ik meenam bloemen in handzame kastpanelen uit te beitelen, zodat hij de kost voor zijn gezin zelf verdient.

Wellicht kan het Liliane Fonds in Den Bosch iets doen voor Amani. Het is in elk geval de moeite van een bezoek waard om over de criteria te horen en te kijken of Soedan op hun werkljst staat. En Omer kan het straatjoch in Heiban een baantje bieden zodra ons totale meubelproject vorm heeft gekregen. Hij er als manusje van alles zijn eten verdient en er een vak leert zodra hij wat ouder is...

TSALTJALLO, MEDICIJNMAN EN VOORSPELLER

Opnieuw gaan we gedrieën op pad en zijn blij met de rustpauze in Kauda, waar we genieten van een ontbijt met brood, bruine bonen en koffie. Tawfig laat verderop zijn versleten banden vervangen en Omer gaat langs bij de man om de hoek, om het een of andere hulpmiddel voor zijn laptop te kopen.

De regenbui die ons gisteravond in Heiban overviel laat ook hier zijn sporen na. Waterplaatsen waarin het vorig jaar nog emmers werden geleegd vanuit een diep gat in de grond, zijn nu tot de rand toe gevuld. Koeien lebben onbekommerd flinke hoeveelheden naar binnen en hun oppassers strekken zich geduldig uit in het warme zand. Er kan niet veel meer misgaan nu de eerste bui is gevallen en de rest binnenkort volgt.

Verderop zijn onverwachte zandverschuivingen en doornige takken ons deel. Lastig voor Omer die me regelmatig maant om te bukken, maar niet voorkomt dat mijn voet in een ophoging blijft steken. Mijn schoen is kapot en de wondjes trekken nu al vele vliegen. Daarom melden we ons in Kommo, bij het kilometers verderop gelegen Saint Mary's Child Hospital, waar lange rijen mensen geduldig wachten. Ik sluit me bij hen aan, ben even van de wereld als een arts de boel ontsmet en vlieg overeind als hij vertelt dat hij best een meisje tot verpleegkundige wil opleiden. 'Dat kan prima met een armprothese, laat maar weten als je me nodig hebt,' zegt hij opgewekt terwijl de volgende patiënt binnenkomt.

Anna, de vrouw van generaal Kaliman, weet al van onze komst en bij een glas koele limonade praten we ontspannen bij. Wisselen wetenswaardigheden over onze kinderen uit en zoals altijd wil ze foto's van mijn kleinkinderen zien en hen een voor een zoenen.

Dan sluit Gerban, Kaliman's bodygard die hier vlakbij woont, me in zijn armen. Hij is zo blij met onze komst dat hij bijna een gat in de lucht springt en schreeuwt van opluchting omdat we eindelijk zijn gearriveerd. Niet veel later zitten we met z'n vieren bij elkaar en smeden plannen voor morgenvroeg. Voor een langdurig bezoek aan Umm Dordo waarbij ook zijn baas ons vergezelt.

Omer gaat opnieuw naar de markt die we zojuist passeerden en doet er inkopen voor het avondeten, terwijl Tawfig benzine in zijn motor gooit en vertrekt. Hij wil voor het donker wordt de *Omda's* en *Sjeiks* op de hoogte stellen van onze komst. Samen met hen de bevolking waarschuwen zodat we morgenvroeg met onze bijeenkomst van start kunnen gaan.

Enkele uren later sjouwen we onze bedden naar buiten. Weten ons beschermd door een soldaat die de wacht houdt en merken opgelucht dat het eindelijk wat koeler wordt.

Om acht uur zit ik klaar, met twee camera's in mijn tas en enkele flessen water om de lange dag mee door te komen. Kaliman is op zoek naar zijn dienstdoende majoor en Gerban en Omer zijn met de chauffeur meegegaan om de tank te laten volgooien. Omer blijft nog wat langer weg omdat er gisteren geen vlees te koop was, niemand een hoen had gevangen en Anna hoopt dat hij nu meer geluk heeft.

Een uur later gaan we op weg. Vult de laadbak zich als vanzelf met nieuwe passagiers en stoppen we even later bij een huisje waar een zieke vrouw ligt. Als leider van zijn volk is Kaliman van alles op de hoogte, stapt uit voor een korte begroeting en schudt ook verderop tientallen handen. Het is bijzonder om te zien hoevelen hun huis uitrennen om hem een welkom toe te wuiven, zelfs tot stoppen dwingen omdat een omhelzing de enige manier is om hem te bedanken. Hij is beroemd en vele liederen bezingen zijn heldendaden die aan de bevrijding vooraf gingen.

Als we in Umm Dordo arriveren zitten alle *Omda's* en *Sjeik's* van Tira bijeen in de vergaderruimte. Met ernstige gezicht discussiëren ze over de voortgang van het strafproces dat straks plaats vindt.

De laatste tijd worden regelmatig spullen gestolen, van de onderwijzers en van mensen die in afgelegen huizen woonden. Wie de dief is weet men niet. Wel is er een officieel statement

rondgegaan, een oproep aan de misdadiger om zich vrijwillig te melden. Dat gebeurde door middel van fluitsignalen die van berg naar berg schalden, zodat hij het ontgetwijfeld heeft gehoord. Het is uitzonderlijk dat de man zich niet heeft gemeld en het betekent dat er nu zwaardere middelen worden ingezet om hem te straffen.

Even later trekken de bestuurders samen met hun deskundige, de plaatselijke *kujur*, het open veld in. Zij lopen door totdat ze op een geschikte mierenhoop stuiten. Het is Tsaltjallo, de medicijnman en toekomst voorspeller, die het bovenste deel van dit mierenverblijf verwijderd zodat allen zien hoe er duizenden mieren aan het werk zijn. Bezigheden die verraden welke krachten er in werking moeten worden gezet om de dief te straffen.

Met bundels stro in hun handen dienen de mannen hem een denkbeeldige aframmeling toe. Slaan en buigen meerdere malen totdat ze hun blikken opnieuw op het mierenest richten. Aloude rituelen en gemompelde spreuken van de *kujur* doen de rest: de allereerste bliksem die het regenseizoen in gang zet, zal de dief treffen en hem dood laten neervallen.

Voor alle zekerheid verzamelt Tsaltjallo handenvol mieren die op enig moment in een drankje worden verwerkt, en er uitgestrooid voor zorgt dat de dief zijn straf niet ontloopt.

Hierdoor weten ook andere dorpelingen dat zijn maatregelen hen treffen als ze de fout ingaan. Zoals het jonge echtpaar dat zich niet aan de ongeschreven regels hield en zonder toestemming van familie en notabelen trouwde. Jarenlang bleven zij kinderloos totdat zij hun *misdaad* op ordentelijke wijze herstelden en de vrouw zwanger raakte, kind na kind baarde.

Regels zijn er niet voor niets en de *kujur*, hier de belangrijkste man, volgt nauwgezet degene die hieraan probeert te ontkomen. Hij voert de traditionele rituelen uit en houdt de bevolking bij de les, wordt hierbij gesteund door een twintigtal notabelen.

Deze man kent de hele oorlogsgeschiedenis en alle doden van zijn clan: van de achtergrond en het onverwachte begin, tot de wapenstilstand en het tekenen van de vredesovereenkomst in Nairobi.

Umm Dordo blijft de plaats waar de meeste misdaden werden begaan en de bevolking het zwaarst werd getroffen. Waar nog steeds extreme armoede heerst en mensen nauwelijks te eten hebben.

Zodra allen op een bed of boomstammetje zitten start Kaliman de vergadering, verwelkomt ons en wuift onderwijl nieuwkomers naar binnen.

Ook nu weer overvalt me een dubbel gevoel, zie alle armoede om me heen en maak me intussen druk over spullen die niet klaar liggen. Wat wel is toegezegd, maar niet werd gedaan.

De discussie die volgt is lastig en de keuze die de mensen hebben buitengewoon oneerlijk. Inleveren op de middelen die bij het vrouwen centrum horen, of zelf voor transport zorgen zodat de bricks die verderop liggen hierheen gebracht worden. Want dat ze klaar liggen is zeker, alleen is de afstand te groot om alles lopend hierheen te brengen.

We schuiven dit probleem nog even voor ons uit. Geven Omer de ruimte om zijn werkzaamheden toe te lichten en de toekomstmogelijkheden die we bieden uit te leggen. Hij beantwoordt geduldig de vragen van velen en noteert afspraken in zijn werkmap.

Gerban zegt opnieuw zijn hulp toe, leert graag gomaftap in gang te zetten en zal mannen die hetzelfde willen om zich heen verzamelen. Samira vertelt dat er een eenvoudige overkapping is gemaakt voor oliepers en generator, hierdoor zijn ze bestand tegen onverwachte regenbuien en lopen de machines geen schade op.

Dan stuurt generaal Kaliman ons drieën met een resoluut gebaar naar buiten. Tijdens een besloten vergadering zal een keuze worden gemaakt uit minder middelen voor het vrouwen centrum of betaling van een vrachtauto die de bricks hiernaar toe brengt.

Een uur later zijn ze eruit. Legt Kaliman als eerste vier gulden in de pot, terwijl andere bewoners een kleinere munteenheid bijdragen. Volgende week wordt de vrachtauto besteld en liggen de stenen klaar. Enkele maanden later zal het vrouwen centrum er staan en zodra het regenseizoen eindigt volgen inrichting en lessen.

Het doet pijn als ik de ernstige gezichten zie waarmee de mensen afscheid nemen, ik hen verplicht te bezuinigen op uitgaven die hier hard nodig zijn om in leven te blijven.

Reizen door het Nuba Gebergte is bijzonder, kennismaken met verschillende bevolkingsgroepen eveneens. Maar de keerzijde van onze projecten is dat ik eisen stel waarmee ik het diep in mijn hart niet eens ben.

Twee uur later verwelkomt Amna ons, maar rijdt Kaliman onmiddellijk terug voor een nieuw overleg met zijn mensen. Er spelen problemen die niet een twee drie op te lossen zijn.

Tawfig neemt nauwelijks de tijd om wat te eten, springt op zijn motor en rijdt naar Kauda waar hij bij vrienden zal slapen. En Omer zoekt opnieuw de markt op, waar ook nu geen gevogelte te vinden is.

Een grote schaal *asida* stilt onze ergste honger, het lijkt op de griesmeelpudding die we vroeger moesten eten. Voedzaam maar niet echt lekker.

De lucht betreft als we onze tassen inpakken en de eerste druppels vallen een kwartier later. Dan slaat de wind zand in ons gezicht, wappert een kleed door de lucht en vluchten we naar binnen. Naar het stenen gebouwtje waar ik als gast mijn spullen mocht opbergen.

Een enorme stortbui gooit roet in het eten. We kunnen niet weg, modder heeft ons pad onbegaanbaar gemaakt. Uren later opent Kaliman de ijzeren toegangsdeur en stapt over de plassen heen die Amna met een bezem voor zich uitschuift. Richting deur, waar het langzaam naar buiten sijpelt. Het ijzeren dak lekt op verschillende plekken maar het stoort hen niet, 't is maar water dat morgen weer verdwenen is.

Van slapen komt niet veel, daarvoor klettert het water te hard op de golfplaten en spatten binnen teveel druppels rond. Maar tegen de ochtend waait een koele bries naar binnen, droogt een wapperend gordijn stukje bij beetje en blijkt het water op het erf al zo goed als verdwenen. Omer durft het aan, start zijn motor die onder een afdak heeft gestaan en we binden onze bagage vast. Zwaaien nog eenmaal naar de achterblijvenden en gaan dan op weg naar Kauda.

Onze tocht verloopt moeizaam, plassen worden omzeilt en een lang stuk dat helemaal onder water staat zorgt voor problemen. Want hoe komen we eromheen zonder op landmijnen te stuiten? Omer maakt de juiste keuze en we komen heelhuids terug op het oude pad. Naderen Kauda en gaan er op zoek naar de SPLM man die ons meeneemt naar de oorlogsinvaliden die op onze komst wachten.

's Avonds komt Johannes Mudir langs, de bijbel onderwijzer die in de compound van Samaritan's Purse lesgeeft aan de jongens die er intern zijn. We bespreken onze tocht naar Atturo en horen dat hij deze keer geen auto meekrijgt. Logisch want de vorige keer ging het mis, bleven we steken in een oude rivierbedding en overnachtten er bij het licht van de maan.

Deze keer gaat ook hij met de motor, en toeren we straks met z'n vieren naar het gebied waar hij vandaan komt. Johannes is een bijzondere man. Van zijn salaris heeft hij een schooltje laten bouwen en hij steunt tientallen weeskinderen door hun schoolgeld te betalen.

Hij is sinds enkele maanden getrouwd en het kost hem moeite zijn jonge vrouw uit te leggen waarom al hun geld verdwijnt, ze op dit moment geen comfortabeler leven kunnen leiden. Hoofd en maagpijn zijn het gevolg en hij vraagt aarzelend om wat medicijnen zodat hij morgenochtend fit voor ons zal staan. 'Voorlopig zie ik geen andere oplossing, maar de tijd zal het ons leren,' zegt hij aarzelend.

Om acht uur vertrekken we en als we in het dorp Kumoraign aankomen, zitten een aantal mensen al klaar. Wandelen mee naar de oude, uit lokaal materiaal opgetrokken schoolklassen en spreken er de onderwijzers die uitkijken naar het moment waarop zij deze grashutten kunnen verlaten.

Kunti komt uit Heiban en vertelt dat Moslims en Christenen hier in goede harmonie samenwerken aan het opvijzelen van het kennisniveau. Hij kent meerdere mensen die op een landmijn trapt en invalide werden. Zoals de vrouw die nu een arm mist en op geen enkele wijze inkomen kan verwerven.

We bekijken de fundering van het Centrum van Vrouwen en zien dat ook hier te weinig bricks klaarliggen omdat transport niet voorhanden is. Verderop leggen bouwvakkers de laatste hand aan de lagerschool en beloven zij de onderwijzers dat ze binnenkort kunnen verhuizen.

Onze laatste vergadering verloopt voorspoedig. Nadat *Sjeikh* Kamal Maman en *Omda* Suleyman Angelo allen hebben verwelkomt voeren wij om de beurt het woord. Geven uitgebreid antwoord op vele vragen en noteren het tijdstip van vervoer, de komst van bricks die door de bevolking met een vrachtauto naar de bouwplek worden gebracht. Stenen waarmee niet alleen het centrum, maar ook het waterreservoir en de overkapping voor machines gebouwd worden.

Ishrada bedankt ons voor alle hulp en vraagt me de groeten van de gehele bevolking over te brengen aan onze Nederlandse donateurs. Zij smeken God om het welzijn van ons allen, bidden om Zijn zegen voor ons en onze kinderen.

Ook deze jonge vrouw neemt straks zitting in het bestuur en zal Omer helpen de training op poten te zetten. Haar Engels is uitstekend en als onderwijzeres heeft ze zelfs een Masters aan de Ahfad University van Khartoem gehaald.

Het zal het leven van Omer vergemakkelijken als er een deskundige meehelpt. Een bestuurslid ook tussendoor beschikbaar is om vragen van vrouwen te beantwoorden en hun problemen op te lossen.

Kinderen zwaaien enthousiast en roepen een groet, als we even later langs stuiven. Met twee handen aan het stuur omdat er anders iets mis gaat, kijken Tawfig en Omer eensgezind hun richting uit terwijl ik voorzichtig een hand omhoog steek en hun groet beantwoord.

Hier, in het nauwelijks begaanbare binnenland, lopen nog steeds vele kinderen naakt rond. Er heerst bittere armoede en dat kan ook niet anders. Het land bewerken met een eenvoudige hak, afhankelijk zijn van de opbrengst van een kleine oogst waarvan de boeren ook zelf moeten leven, biedt geen ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Vijf jaar nadat de vrede is getekend, is vooruitgang en een beter leven nog steeds voor weinigen weggelegd...

